

ID ORCID 0000-0002-9074-4120
DOI 10.33625/visnik2021.01.107

МОНОГРАФІЯ ПРО УНІКАЛЬНУ ПАМ'ЯТКУ ДЕРЕВ'ЯНОЇ АРХІТЕКТУРИ

Міляєва Л., Рішняк О., Садова О. Церква св. Юра в Дрогобичі. Архітектура, малярство, реставрація : монографія. Київ : Майстер книг, 2019. 416 с. : кольор. іл., плани.
ISBN: 978-617-7652-06-8

Milyaeva, L., Rishnyak, O. & Sadova, O. (2019). *Tserkva sv. Yura v Drohobychi. Arkhitektura, maliarstvo, restavratsiia* [St. George's Church in Drohobych. Architecture, painting, restoration] [Monograph]. Kyiv : Maister knyh. 416 p. [In Ukrainian].

У 2019 р. світ побачила книга «Церква св. Юра в Дрогобичі. Архітектура, малярство, реставрація», присвячена унікальній пам'ятці дерев'яної архітектури, що внесена до списку об'єктів світової спадщини ЮНЕСКО. Як і низка київських, чернігівських чи львівських храмів, дрогобицька церква св. Юра належить до хрестоматійних об'єктів, що нерозривно пов'язані з історією українського народу, є виявом його духовної величі, тяглості культурних традицій. Цей шедевр архітектури разом із настінним малярством та іконостасами привертав увагу дослідників ще з середини XIX ст. І хоча йому присвячено багато наукових статей, літературних і живописних творів, усе ж не було видано комплексного дослідження всього ансамблю та не проведено ґрунтового аналізу його поліхромії. Опублікована монографія – перше в Україні академічне видання, що розглядає пам'ятку як єдиний мистець-

кий ансамбль, у якому довершеність архітектури поєднана з художньою виразністю настінного малярства та естетикою іконостасів.

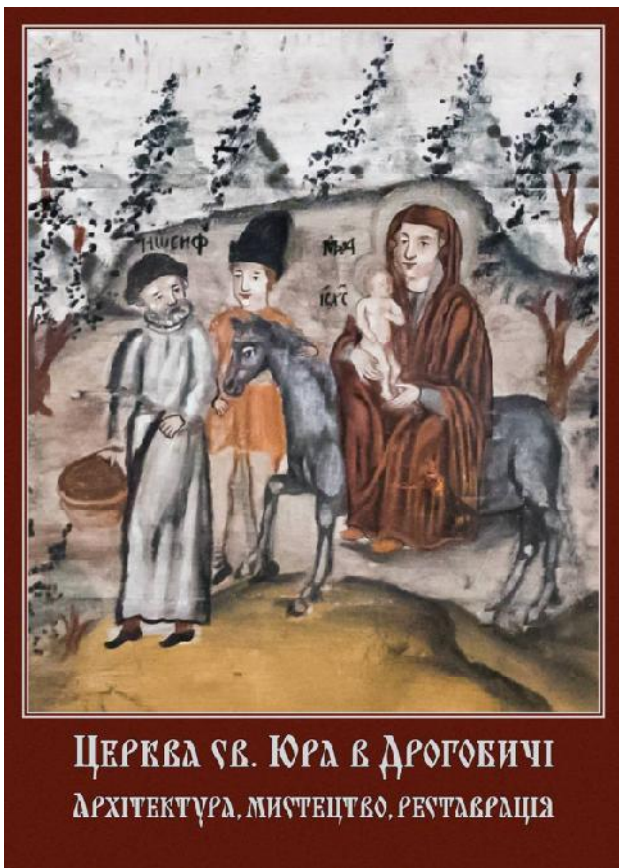
Книга побачила світ завдяки поєднанню творчих зусиль видатного мистецтвознавця нашого часу, академіка Людмили Міляєвої та фахових реставраторів високого професійного рівня – Оксани Садової та Олега Рішняка, які детально дослідили і зберегли цю первозданну красу українського мистецтва XVII ст.

Проведена у 2014–2016 рр. реставрація стінопису церкви св. Юра дозволила здійснити багатоаспектне вивчення пам'ятки, доповнене новими відкриттями та спостереженнями, дала можливість по-новому цілісно і всебічно оцінити цей твір архітектури та малярства.

«Церква св. Юра в Дрогобичі. Архітектура, малярство, реставрація» присвячена двом видатним дослідникам: академіку Ярославу Ісаєвичу та доктору мистецтвознавства Григорію Логвину. Значна частина їхнього наукового доробку безпосередньо пов'язана з історією м. Дрогобича та церкви св. Юра. У передмові Л. Міляєва з глибокою повагою згадує про відданість дослідників науці, їхню ретельність в опрацюванні виявлених знахідок, щирість і відкритість у спілкуванні з колегами. Використовуючи напрацювання цих та інших вчених, разом із критичним осмисленням зібраних матеріалів, автори у книзі яскраво репрезентують тяглість наукового пошуку і загалом наукової традиції.

Перші розділи монографії, що присвячені історії м. Дрогобича та його мистецькій спадщині, дають читачеві уяву про ті суспільно-культурні процеси, які передували перебудові та супроводжували декорування храму. Розповідь розпочинається з перших згадок про місто і його соляний промисел, що впродовж століть забезпечував добробут населення і стимулював розвиток мистецтв. У канву історичних колізій вплетені розгорнуті описи всіх видатних пам'яток Дрогобича. Горгаючи сторінку за сторінкою, читач занурюється у культурну атмосферу середньовічного міста та відкриває для себе величезний пласт творів, які увійшли в історію українського мистецтва.

Далі на підставі власних спостережень та широкого огляду літератури ґрунтовно досліджується історія існування попередніх храмів св. Юра, життя громади впродовж століть, і ця інформація вперше подана у чіткій хронологічній послідовності. Під новим кутом зору проаналізовано записи рукописного Реєстру георгіївського братства, що дало можливість зробити важливі висновки про участь громади в житті церкви і появу в Дрогобичі надіївського храму.

ЦЕРКВА СВ. ЮРА В ДРОГОБИЧІ
АРХІТЕКТУРА, МИСТЕЦТВО, РЕСТАВРАЦІЯ

Порівнюючи висновки різних науковців, осмисливши всі конструктивні особливості церкви та долучивши свої відкриття, автори обґрунтують час та етапи її перебудови. Дослідженням доведено, що на місці попереднього, зруйнованого пожежею храму було поставлено церкву, привезену з с. Надіїв. У 1657–1658 рр. її повністю перебудували, залишивши частину старих зрубів нави, вітваря, що став бабинцем, та ризниці. Час перебудови підтверджує і старий напис із датою побудови вітваря (1657), виявлений реставраторами на карнизі храму 2016 р. Автори підкреслюють геніальність таланту теслі та його тонке чуття стилю епохи, який майстер зумів так яскраво виразити у дерев'яній споруді.

Найбільший розділ книги присвячений детальному вивченню настінного малярства храму. Окрім опису всіх композицій, розгляду іконографії та художніх особливостей, він містить аналіз складної богословської програми, спільної для стінопису та іконостаса. Уперше сюжети малярства церкви св. Юра інтерпретуються відповідно до української богословської літератури XVII ст. Віднайдені паралелі, а то й прямі цитати відкривають нам рівень освіченості тогочасного суспільства, дозволяють збагнути настрої та ідеї, що були присутні в середовищі народу. На підставі значної кількості віднайдених іконографічних аналогів зображень, авторами досліджено вплив українських та іноземних

стародруків – не лише гравюр, а й текстів – на формування художнього бачення тогочасних митців. Введення у науковий обіг сюжетів, які виникли під безпосереднім впливом текстів Й. Галятівського, Л. Барановича та інших богословів, є важливим не лише для проведення нових пошуків і досліджень розпису церкви св. Юра, а й у цілому для вивчення еволюції художнього процесу, взаємозв'язку малярства та літератури. Також не менш вартісним виявилось наукове опрацювання низки сцен, іконографія яких була спеціально розроблена художниками для дрогобицької церкви. Це «Ars moriendi» (між 1659 та 1666), що супроводжується силабічними віршами, «Бенкет Валтазара» (1678) як типова західноєвропейська тема Vanitas, «Помста Адама» (1678) – ілюстрація місцевих апокрифів.

У роботі окремо розглянуто смислове поєднання іконостаса та розписів каплиці на емпорі (1714). Цей іконостас репрезентовано лише намісним рядом, а всі інші його ряди розгорнуті у стінописі. Через конструктивні особливості дерев'яної архітектури художники не могли вмістити необхідні іконостасні сюжети на східній стіні і перенесли їх на північну та південну стіни. Таке розташування зображень створює враження, наче іконостас огортає відвідувача з усіх сторін, створюючи особливу містичну атмосферу. Автори підкреслюють, що у малярстві каплиці вперше зустрічаються такі світські сюжети, як пори року. У поєднанні з розташованими поруч портретами ктиторів вони трактуються як думка про плинність і минуність життя. Також з'ясовано походження сюжету «Гора Синай» (1714) і доведено, що на початку XVIII ст. митці мали право самостійно розробляти нову іконографію та по-своєму інтерпретувати сюжети. Розгляд внутрішнього декору церкви доповнено дослідженням зовнішніх розписів. Окрім відомих залишків сцени «Меч Духовний» над входом до каплиці, на карнизах церкви було виявлено композиції «Богородиця Знамення» та «Св. Георгій Змієборець» у картушах з типовими маньєристичними рисами.

Детальне дослідження стилістичних особливостей малярства храму показало, що митці особливо тонко відчували зміни у мистецтві свого часу, завжди поєднуючи їх зі своїм народним світосприйняттям. У монографії стінопис уперше класифіковано за жанрами та проведено порівняння зі схожими розписами українських церков, польських дерев'яних костелів. Цей важливий аспект дослідження виводить малярство дрогобицьких майстрів за межі суто українського, у ширший європейський контекст.

В останніх розділах книги подано історію храму впродовж XIX–XX ст., описано етапи по-

передніх поновлень та реставрацій, представлено сучасні результати наукових досліджень малярства. Авторами докладно проаналізовані технологічні особливості чотирьох етапів розпису церкви. Новизна дослідження також полягає у виявленні пізніших поновлень авторського малярства, що є важливим для подальшого вивчення та збереження пам'ятки. Визначення в'язива та пігментного складу фарб, техніко-технологічних прийомів відкриває таємниці творчих лабораторій тогочасних художників.

Видання має багатий ілюстративний матеріал, що доповнений об'ємним альбомом стінопису. Уперше повністю репродуковано настінне малярство храму та складено повний його каталог, що включає назву, місцезнаходження, розміри кожної сцени, графічне відображення всіх написів, іконографічні аналоги в тогочасному єв-

ропейському та українському мистецтві. Додатки містять графічні схеми розташування композицій на стінах усіх архітектурних частин храму. Представлений комплекс науково-дослідницької інформації про пам'ятку не лише розширить можливості вивчення стінопису церкви св. Юра, а й дозволить зрозуміти процеси, що відбувались в українській культурі XVII – початку XVIII ст.

Книга розрахована на широке коло читачів. Доступна розповідь про історію та культуру м. Дрогобича відкриває для всіх зацікавлених життєпис давнього міста. Науковці зможуть отримати багато нової інформації стосовно побудови храму та його малярського оздоблення. Видання не залишить читача байдужим до церкви св. Юра в Дрогобичі – одного з неперевершених шедеврів сакральної дерев'яної архітектури та монументального образотворчого мистецтва.